

№2

4054

3

Салимдунма Аббазов

МЕКТЕПТЕ ДЕ УЙДЕ ДЕ

Сағымдулла Аббазов

МЕКТЕПТЕ ДЕ ҮЙДЕ ДЕ

(Орта хәм үлкен мектеп жасындағы
балалар ушын)

„ҚАРАҚАЛПАҚСТАН“ БАСПАСЫ
НӨКИС—1977

КК2

А.26

Сағйдулла Аббазов—жас өспиримлер ушын да, үлкен әуладлар ушын да тынбай қалем тербетип қиятырған шайырлардан. Онын „Сырлы альбом“, Қуслар қайтып келеди екен“, „Менин иним“, „Кел, бәхәрим“ атлы қосықлар топламлары оқыўшыларға жақсы таныс.

„Мектепте де, үйде де“—шайырдың соңғы жыллары жазған жаңа қосықларының жыйнағы.

3803030300

95—77—м.

© „Қарақалпақстан“ баспасы, 1977.

4054
N2 3

Светофор ҳаққында қосықлар

(Пиядаларға арналады).

... Усындайдан болады

Көп жоллардың кесискен
Бәндиргиси болады.
Машина да, жаяў да
Өтиўге бағдар алады.
Жол қадесин билмеген
Өмирин қаўипке салады,
Өтемен деп асығып,
Албырақлап қалады.
Бахытсызлық гейўақта,
Усындайдан болады.
Билмегеннің отына
Билгенлер де жанады.

Жол қадесин билип ал

Бәринен бұрын сен өзиң,
Жол қадесин билип ал.
Көшени кесип өтерде
Жән-жағыңа нәзер сал.

Қарсы алдыңда қарап тұр,
Бир азамат сақ турып,
Күнимізге жарап тұр
Удайына тақ турып.

Нускау берер хэммеге,
Айтпайды бирақ сөз бенен.
Алжаспайсаң қарасаң
Түсіндирер көз бенен.

Жарқыраған нурлы көз,
Бирин жумса бири бар.
Көп мәнили сырлы көз
Нурының түр-түри бар.

Сағымланса сары көз,
Дыққат қойың деген сөз,
Жасыл нуры жайнаса,
Пиядалар өтиң тез!

Жадыраса қызыл нур,
Шоферларға нәўбет бул.
Машиналар өткенше
Бир азырақ тоқтап тур.

Светофор ол сениң
Тәртибинди бақлайды.
Жол қадесин дурыс билсен
Қауип-қатерден сақлайды.

Светофор болмаған жерде

Барлық жерде светофор болмайды,
Және тәртиплеуши бәрқа турмайды.
Соның ушын бес бармақтай билип ал,
Жол жүриўдин қаделерин ондайда.

Көшелердин ортасында ойнама,
Рульдеги шоферларды қыйнама,
Бир машина көринсе де узақта
Оннан бурын өтемен деп ойлама.

Пиядасан, тротуар деп бил жолынды,
Әдетке айландыр ҳәркүн оныңды,
Жолдан жүргенлерге тийгизбе зиян
Алды-артыңа селтеңдетип қолыңды.

Тәртип сақлап, әлпайым болып жүр,
Серсиз болма, алға нәзер салып жүр,
Соқлығысып адамларды ирикпе,
Трогуардын бир тәрәпин алып жүр.

Бир танысқа ушырап калсаңыз жолда,
Мейли сәлемлесин, алысың қол да,
Көп турып, сөйлесип қалар болсаңыз,
Жолдан былайырақ шығыңыз онда.

Машина киятыр жел болып есип,
Бирақ ол көринер күтә қашықта,
Саған өтиў керек көшени кесип,
Машинаға жол бер, өзин асықпа.

Оннан кейин алға қадем қой сен де,
Шеп тәрәпке жибер еки көзинди,
Жолдың ортасына анық келгенде
Оң жағыңа аўдар нәзер-жүзинди.

Дурыс бағдар бересен

Светофор, жанымсаң,
Өз исине алымсаң,
Дурыс бағдар бересен
Жүрер жолдан жанылсам.

Сарғыш тартса жүзиниз,
Серли бол деген сөзиниз,
Шын кеўилден берилип,
Тигилер саған көзимиз,

Жасыл болып жанғаның,
Алға бағдарланғаның,
Емин-еркин өтиўге
Сеннен рұқсат алғаның.

Қызыл сәўле шашқаның
Шоферға жол ашқаның,
Пиядалар турады
Өтиўин күтип басқаның.

Светофор нурыңнан
Жалт-жулт етип турылған,
Түсиник алып хәмме де
Өз жолына бурылған.

Светофор жанымсаң
Өз исиңе алымсаң,
Дурыс бағдар бересең
Жүрер жолдан жаңылсам.

Нөкиске дәслепки поезд келгенде

Биринши гудок

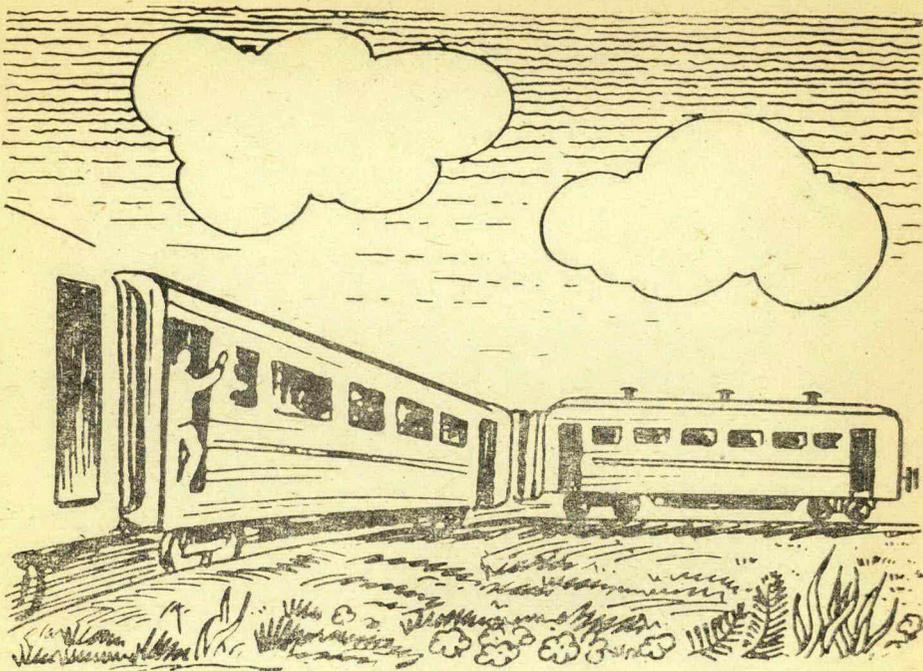
Тахиатас, Нөкис арасы,
Дәрья, каналлар ырашы,
Солардан өткен қарашы;
Темир жолым питип келди.

Қурылысшым қудиретли күш,
Бет қараса шыдамас ис,
Маршруты болып Нөкис,
Поездымыз жетип келди.

Мәртлик болды айтар кеңнен,
Жеңис болды артар шеннен,
Әмиў менен Қызкеткеннен
Бүгин зырлап өтип келди.

Паровозым жолды баслап,
Дөңгеленип қадем таслап,
Халқымыздың ұақтың хошлап,
Биринши рет гудок берди.

Кетти гудок сазға уласып,
Қуўанышлар толқып тасып,
Үлкен-кишиге минәсип,
Бир әжайып тойға дөнди.

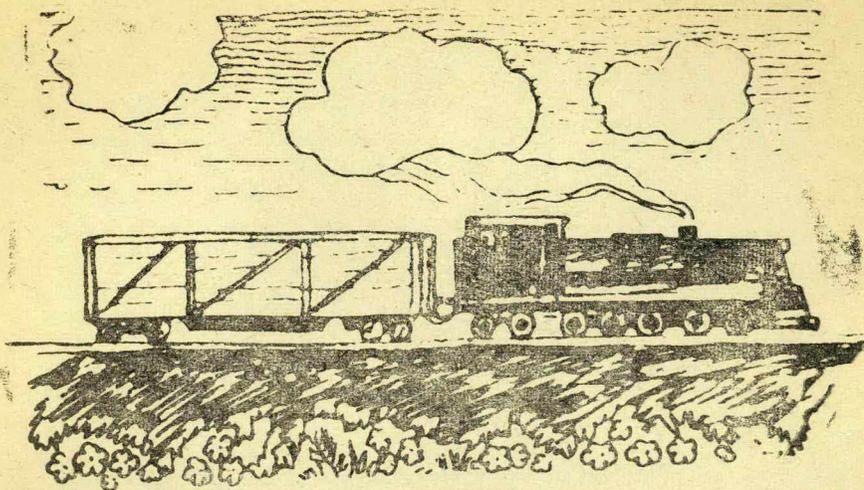

Москвадан мийман келер

Сол гудок берилген жерден,
Вокзалым бой тиклер ертең,
Нур менен жазылган „Нөкис“
Көзлөргө тасланар бирден.

Гудоклар тез-тез шалынып,
Келгени күтип алынып,
Хаўазым бәлент жаңлайды,
Және де кеңирек танылып.

„Нөкис—Москва“ поезды,
Перронда күтеди сизди,
Жол бойынша гүлистанга
Мийириң қанар тигип көзди.

Жайлым жаткан жазық далам,
Сулыў аўыл, бәлент қалам,
Дейсен:—мениң ұатанымсаң—
Бәрин анам, мен бир балаң.

Ушыратасаң бир вокзалда,
Поездың тоқтап турғанда,
„Москва—Нөкис“ зуўлап өтер
Берман қарай түсип жолға.

Сен барасаң Москвам деп,
Пайтахтым-ғамхор анам деп,
Москвалы мийман келер,
Сүйикли Нөкис қалам деп.

Күн шығысқа тартсаң сапар,
„Нөкис—Ташкент“ жолға шығар,
„Ақ алтынның“ бағманлары
Туўысқанлар қушақ ашар.

Экскурсиялар өткизип,
Саяхатлар болар қызық,
Билимимиз беккемленер
Көзлер көрип, дене сезип.

Үйренеміз ұатан жерин,
Аралаймыз бирим-бирим,
Шадланамыз, шарқ урамыз
Қушағында туған елдин

Және бир бахыт кус болды

Темир жолым тармақланып,
Ауылма-ауыл таралады.
Жолға шыққан бармақ болып.
Хәпзаматта бараалады.

Атлы-жаяу айлык жолды,
Мезгилине ала алады.
Келген затлар вагон толы
Халық мәпине жаралады.

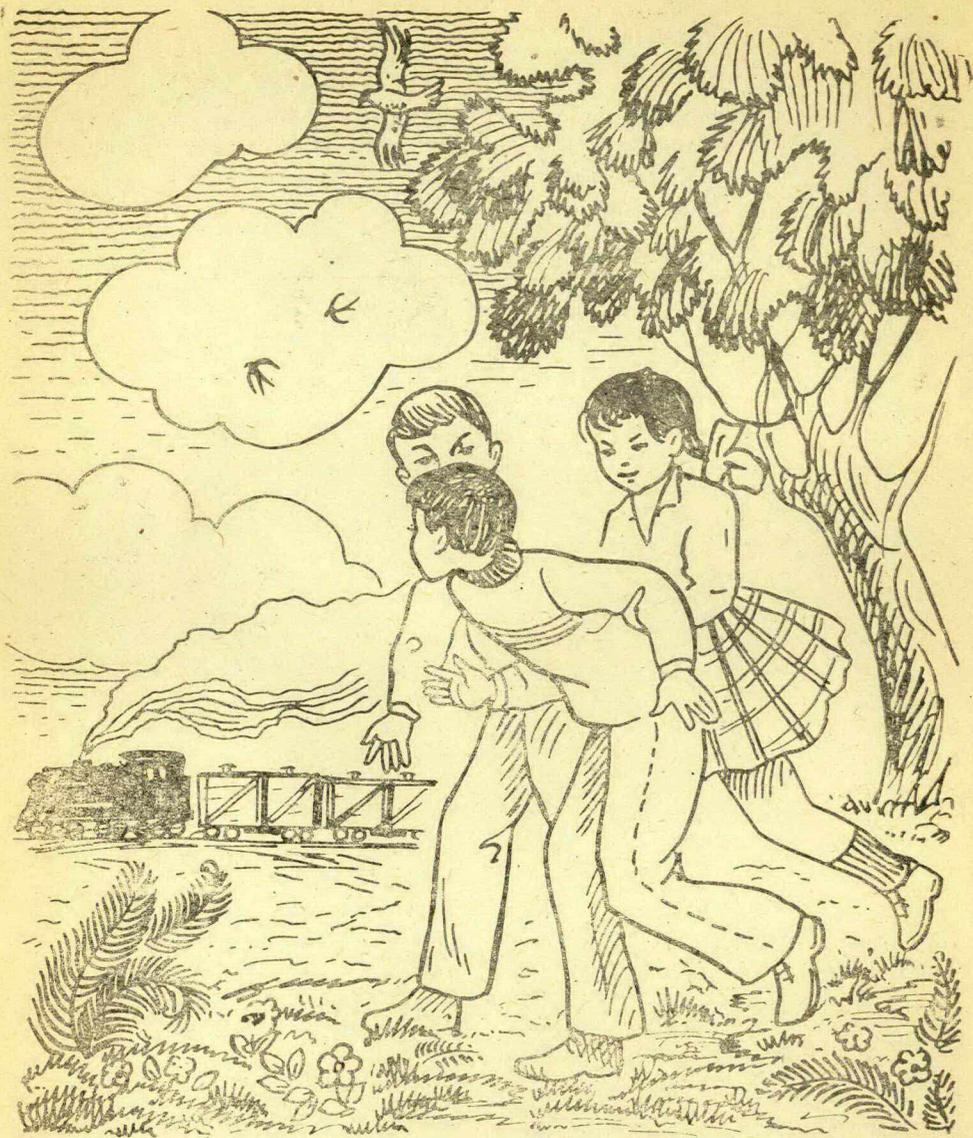
Өмиримиздин мәни артар,
Бул үлкенің сәни артар,
Гурғынлықтың гиреуи боп,
Байлығымның кәни артар.

Өндириске көмир келер,
Керек-жарак, темир келер,
Хожалыққа зәрүр болған
Машиналар небир-небир.

Халқым көплеп пахта берер,
Куба-куба тахта келер,
Таудай болып үйиледи,
Бизге керек болса нелер.

Ғасыл таслар, шебень келер,
Күтә арзан, тегин келер,
Мол зүрәәт дөрөйтуғын
Жерге ғасыл төгин келер.

Бәри көзден өткерилер,
Кемисимиз жеткерилер,
Дослар ушын жиберемиз
Керек болса бизден егер.

Азы-көбин билистирип,
Орны менен келистирип,
Поездларым құрдай қатнар,
Байлықтарды бөлистирип.

Табысымыз қос-қос болды,
Шадлық шадлыққа дус болды,
Нөкіске поезд келгени,
Және бир бахыт қус болды.

Мектеп ёлкасында

Аяз бабаны күткенде

Елкамыз жайнап турмаса,
Бабамыз Аяз болмаса,
Баллардың кеўли толарма,
Оннан саўға алмаса.

Ёлка мине, безелди,
Сақланып тәртип тежелди,
Деди, баллар қуўанып,
Аяз бабам келер енди.

Мәгар болса жолда аў деп,
Келер мәхәли болды аў деп,
Турғанда көз жиберип,
Дөгерекке қарап кеп.

Ақ дегелей басында,
Жетпис-сексен жасында,
Аяз баба келип тур
Баласын ертип қасына.

— Амансыз ба, балларым,
Қалай, деди ҳалларың,
Рапорт берди балалар
Көтерисип колларың.

Оқыўшылардың рапортлары

Абат дер, еллиде үлкем,
Алтын той болды, бир үлкем,
Республикамның көксине
Тағылды және бир орден.

Деди, Зәүре, қос орден,
Енди болды үш орден,
Халқымның исин бағалап,
Буны партиям берген.

Азат айтты пахтаны,
Көрсетип Төрткүл, Тахтаны,
Ҳешўакта бундай зүрәт
Болмады деп мақтады.

Сапаргүл, деди: салыны,
Планнан артық алынды,
Жупаргүл мысал келтирди,
Өнимдар деп малымды.

Сәлим серлеп балықты,
Көп мағлыўмағ алыпты,
Мойнағым быйыл мәрт деди,
Қуўандырған халықты.

Келистирип Кеңес те,
Ойланып түсирди еске,
Биринши поезд келгенин
Айтып берди Нөкиске.

Оқыўды салсам еске мен,
Оқыймыз төрт, бес пенен,
Шынар айгты табылмас
Күнделиктен үш деген.

Аяз бабаның сораўы ҳәм балалардың жуўабы

О, балларым қайылман,
Барлық истиң жайынан
Хабарыңыз бар екен,
Бериўге саўға тайынман.

Жарайды дейди жарайды,
Балларға баба қарайды,
Билмекши болып және де
Бир-еки сорау сорады.

Аяз баба: Қани кимнің есинде,
Көринген пахта исинде
Академик ким еди
Алтын жұлдыз төсинде.

Балалар: Шымбайдың шамшырағы,
Мол зүрәт мұрады,
Қахарман ата Шамурат
Мәңгиге ядта турады.

Аяз баба: Жаңалықты хошлаған,
Қызларға уран таслаған,
Көк корабль айдауды
Ким биринши баслаған.

Балалар: Мийнетинен бахтын тапқан,
Орын алған алғы саптан,
Билемиз Айым апайды
Жұмыртауға шырақ жаққан.

Аяз баба: Қызыл кумды жайлап жүрген,
Жайлауларда айлап жүрген,
Данқы шыққан қайсы шопан,
Сүриүлеп қой айдап жүрген.

Балалар: Нөсер-нөсер жауында да,
Қарлы қыс хәм дауылда да,
Қой өсирген Самбай аға,
Жайлауда да, ауылда да.

Аяз баба: Әсиресе соңғы ұақта,
Төктің тауы, қыран жақта,
Ким еди салы устасы,
Ийе болған үлкен даңққа.

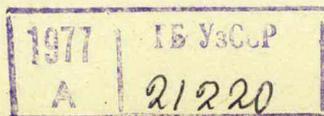
Балалар: Питик болар еккен жери,
Маржан болар төккен тери,
Тонна-тонна сары алтыны—
Қан Алексей ердің ери.

Аяз баба: Ғайратланып күни-түн,
Хүрметинде халықтың,
Атағы шыққан балықшы
Аралдағы алып ким?

Балалар: Шеберликти меңгерген,
Ҳинжи тауып мол берген,
Ардақлы Аяп ағамыз,
Таўдай толқын жол берген.

Болды, болды, болғаны,
Бабаңның кеўли толғаны,
—Рахмет, —деди, —сизлерге!
Алыңызлар саўғаны.

Иши қызыл-жасыллы,
Саўға қалта ашылды,
Тас төбеден ҳәммеге
Шадлық дүри шашылды.

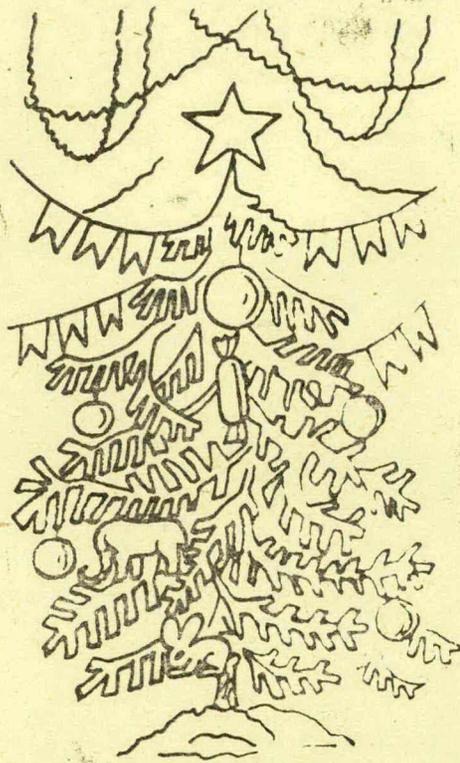

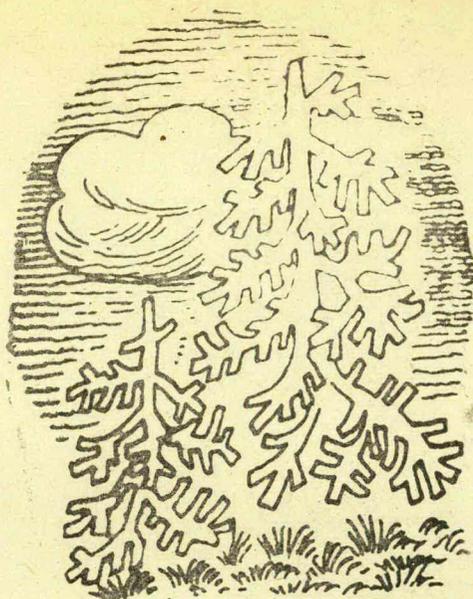
Сазға сай кадем тасланып,
Қолларға қоллар усланып,
Аяз баба ортада
Кетти ойын басланып.

Ёлкажан

Мудам жассаң-жасылсаң,
Қадирлисең җасылсаң,
Байрамлардың басысаң
Ёлка, ёлка, ёлкажан.

Көк липаслар жамылып,
Көп безенип, тағынып,

Ораныпсаң малынып
Ёлка, ёлка, ёлкажан.

Мысал мениң заманым,
Жадыраған жамалың,
Шадлығы ҳәр баланың
Ёлка, ёлка, ёлкажан.

Айтып қосық ойнаймыз,
Шаршағанша қоймаймыз.
Шырайыңа тоймаймыз
Ёлка, ёлка, ёлкажан.

Жаңа жылды баслайсаң,
Жүзиң жарқын жаснайсаң,
Ұақтымызды хошлайсаң,
Ёлка, ёлка, ёлкажан.

Саўлатыңа сөз барма,
Көркиңе тояр көз барма,

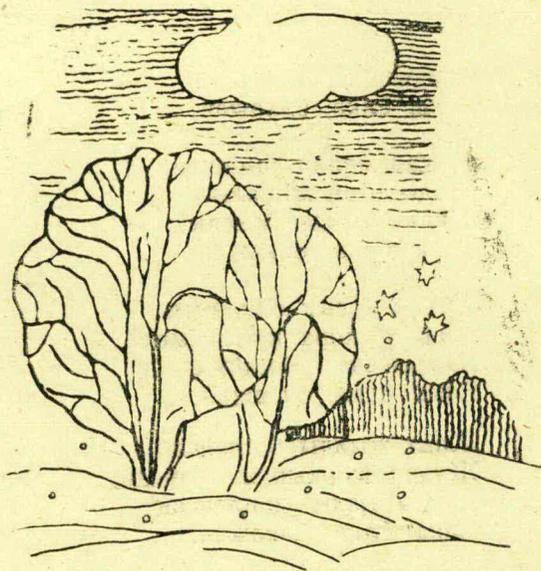
Шаршайтуғын биз барма,
Ёлка, ёлка, ёлкажан.

Сен жайнасаң жасанып,
Мен ойнасам йош алып,
Келмекте бол айланып
Ёлке, ёлка, ёлкажан.

Жаңа жыл

Сен келерсең өсер бойым,
Сен келерсең өсер ойым,
Сен деп алға кадем қойдым,
Кел жаңа жыл, кел жаңа жыл.

Сен келерсең артар жасым,
Хәүйж алар ықыласым,
Илгерилер бир класым
Кел жаңа жыл, кел жаңа жыл.

Сабақларым жаналанар,
Китапларым жаңа болар,
Санама нур қуяр олар
Кел жаңа жыл, кел жаңа жыл.

Көп оқырман „бес“ аларман,
Билимлерден күш аларман,
Қыйынды да шеше аларман
Кел жаңа жыл, кел жаңа жыл.

Талұасланар бойда күшим,
Толысады келбет-пишин,
Қымбатлысаң мениң ушын,
Кел жаңа жыл, кел жаңа жыл.

Шынығарман, нығайарман,
Емеспен жанын аярдан,
Не хызмет болса таярман,
Кел жаңа жыл, кел жаңа жыл.

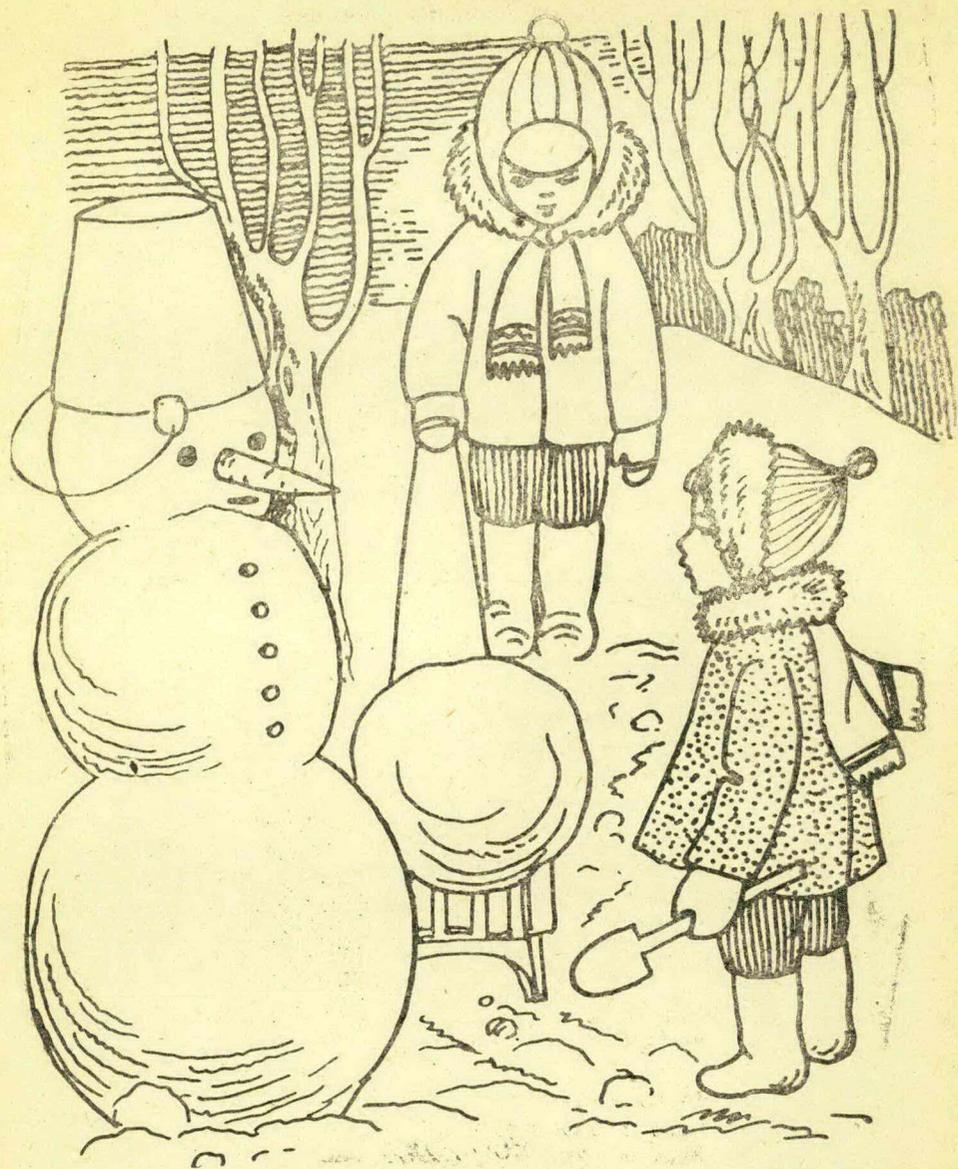
Қар баба

Борап-борап жаўды қар
Оны көрип қалыңлар,
Жасаймыз қардан қар баба,
Орап-орап алыңлар.

Домалақлап келиңлер,
Алып келип бериңлер, —
Дейди, уста буйырып —
Оннан кейин көриңлер.

Керек емес Ғештенен,
Иси жоқ ерте, кеш пенен,
Ғәрбир үйдиң алдында
Қызып атыр ис деген.

Қушағында қары бар,
Балалардың бәри бар,
Жәмлескенсоң барлығы
Бабалар болған таяр.

Бабалар көп ғаз-қатар
Көргенлер қызыкқа батар
Бири-бирине уқсамас
Күлкиден силен қатар.

Биреуи узын соп-сопак,
Дым созылып кеткен жақ,
Қап-кара көмирден қаслар,
Қолына услатқан таяк.

Мынаўсы өрескил томпак,
Бети денеден де жалпак,
Көргеннің көзи тойсын деп
Басына кийгизген қалпак.

Бундай бабалар көп,
Бабаларсыз үйлер жоқ
Биреуи сып-сыйдам арық,
Биреулериниң иши ток.

Хәр бирин соқты хәр бала,
Хәр түрли болды хәр баба,
Усамаған сыяқлы
Бир балаға бир бала.

Көшемизде тур баба,
Бәрха қыста бар баба,
Буның бәри бир баба,
Тийкарында қар баба.

1974 ж.

Бизиң мектеп бағында

Ұтаным

Қастерледің гүлім деп,
Мүлтіксіз өс улым деп,
Қушағында күлімлеп,
Әлпешлендим Ұтаным.

Қайт көкірек болмасын деп,
Еркелесін, ойнасын деп,
Қатарынан қалмасын деп,
Кеуілиме жегің Ұтаным.

Не тилесем кеуілге сай,
Не қалесем түуел бәржай,
Керек десем жұлдыз я ай,
Тайын етгің Ұтаным.

Перзентке жан аналығың,
Ақлы камбил даналығың,
Бахыт кушқан балалығым,
Меҳрибансаң Ұтаным.

Күгкениндей ержегермен,
Жанымды пидә етермен,
Аналық ҳақың өтермен,
Хызметінде Ұтаным.

Партия

Партиям сен ақылгөйім,
Партиям сен терең ойым,
Заманымның жарасығы
Партиям сен абройым.

Саррас силтеу беретугын
Сардарымыз еретугын,
Көзимиздің қарашығы
Партиям сен көретугын.

Соғар жүрек-жанымызсаң,
Жүріп тұрған қанымызсаң,
Нурлап атқан қәрбір күни
Партиям сен таңымызсаң.

Мақсетиміз әзелінде,
Коммунизм нәзериңде.
Алға баслап баратырған
Партиям сен, биз изінде.

Өткір зейин-сезгир сезим,
Сүйсіндірген жердің жүзин,
Тынышлық, бахыт тиреги—
Партиям сен, текте өзің.

Шадлық бердің йошсам мен,
Канат бердің ушсам мен,
Таярман барлық иске де
Партиям сен, қоссаң мен.

Қыйынғой, деп қашсам мен
Онда мени намәрт дең?

Қуанышым сол еді

Келсем үйге көшеден,
Алып келген кеше мен,
Чайник жатыр бөлиніп,
Сынған және қеседен.

Ислеген буны ким дедім,
Балларым айтты: билмедік,
Үш жастағы Саулаттан
Сорайық деп изледік.

Үлкенлери қысынды,
Уялдыма, қысылды,
Ойнап жүрген жеринен
Үкесін үйге ысырды.

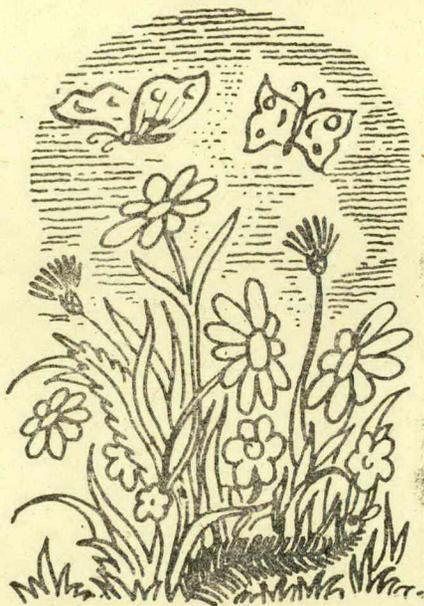
Томпаң-томпаң асыға,
Жетип келди қасыма,
Чайникти оған көрсетсем,
„Мен ғол!“—деди асыла.

Не деримди билмедим,
Қуғандым, бірақ күлмедим,
Сындыра берер және деп
Қуғанған түр бермедим.

Қуғанышым сол еді тек,
Көринип тұр сап жүрек,
Шынлықты сүйіп мәңгиге
Болагөр дедим ҳақ жүрек.

Бизің мектеп бағында
(Жас натуралистлер қосығы)

Әйне жаздың ұағында,
Бизің мектеп бағында,
Уұылжыған жемислер,
Ләззет берер жаныңа.

Гүллердин жүз түри бар,
Мийуелердин бәри бар,
Бәри шийрин бәри пал,
Өзин таңлап, қалеп ал!

Қатар-қатар салмалар,
Еки бойы алмазар.
Жүзим, әнжир, әнары,
Жесең мийриң қанады.

Әйне жаздың уағында,
Мектебимиз бағында,
Биз өсирген мийуелер
Рәхәт берер жаныңа.

Кешигиўдин себеби

Муғаллим күнде азанда
Көреді барлап журналды,
Биледи аңлап ол сонда
Кимлер келген, ким қалды.

Әдет болған Маратқа,
Сабағынан кешиккен,
Жигирма минут өткенде
Көринер басы есиктен.

Кеткенсоң сабақ басланып,
Есикти ашып қарайды,
Дыққатын бөлип хәмменин
Кириўге рұқсат сораиды.

Бир күн емес, ҳәр күни
Кешигеди не ушын,
Вожатый бақлап көреді,
Мараттың бул жүрисин.

Есигиниң алдынан
Бир автобус өтеди екен.
Үйден шығып Марат соны
Ярым саат күтеди екен.

Автобуска минемен деп,
Уақыт босқа өтеди екен,
Жаяу жүрсе мектебине
Бес минутта ақ жетеди екен.

Милиционер келди бизиң көшеге

Милиционер кеше келип, Полатты
Үйи қайда деп ҳәркимнен сорапты,
Неге оны излейди деп адамлар,
Үйлеринен шыға-шыға қарапты.

Биреу айтты оған бир ис болған деп,
Биреу айтты төбелесип қалған деп.
Биреу айтты қарап жүрмей ол бала,
Биреулерге ауыр жара салған деп.

Биреу айтты алдаулыққа ерген деп,
Биреу айтты урлық ислеп жүрген деп,
Милиционер келиўиниң себеби,
Биреу айтты, соны биреу көрген деп.

Бирақ олай болмай шықты изинде,
Меҳрибанлық оты жайнап көзинде,
Мектептен келмеген. Полат жоқ еди,
Ушырасты ата-ананың өзине.

Сизиң Полатыңыз—деди, азамат,
Жолдан тауып алған екен ол бир зат,
Өзи апарып милицияға тапсырды,
Жазып алдық хәммесин де атма-ағ.

Сол заттын ийеси бизлерге келди,
Жойытылған нәрсесин сол жерден көрди,
Начальник айтты ол мақтаныш етип,
Полат деген бала әкелип берди.

Затын тапқан адам куўанып қайтты,
Жүзлери күлимлеп, мың алғыс айтты,
Полаттың да ата-анасы билсин—деп
Бұл жигитти милиция жоллапты,

Умытшак

Ағасы турып азанда,
Дыққаглады Нызамға,
Алып кел деп бир затты,
Жиберди таныс адамға.

Балам тезирек жүр деди,
Бар да өзін көр деди.
Бары жоғын билдирип,
Бир хабарын бер деди.

Бола көрме арқайын,
Жолыңа дилгир болмайын,
Сени күтип, жумыстан
Мен кешигип қалмайын.

Айтқанды қылмай болама,
Нызам шықты далаға,
Киятыр еди жол менен
Ушырасты бир топ балаға.

Бәри де Нызамның досты,
Кеселеп жолын тосты.
Ойнайық деп қоймағансон
Оларға Нызам бас қосты.

Кем-кемнен қызды ойын
Ойынға болмады тойым,
Ағасы болса Нызамға
Көп қарады созып мойнын.

Келмеди күгги, күтти,
Билмеди ис қалай питти,
Буннан артық көп турыуға
Болмады, жумысқа кетти.

Ойын да шегине жетти,
Балалар тарқасып кетти,
Ал, Нызамның бир өзи
Ой үстінде қалды текте.

—Не ушын шыққанман үйден,
Жумысым не еди келген,
Кимге барып не аламан,
Бәрін умытыппан мен...

Ағама не деймен „Ұақ-ұақ,
Деп тұрғанда Нызам тап.
Дегендей болды тум-тустан:
—Әй, умытшак, умытшак!

Өкинипти әжағам

Әжағамнан хат алдым,
Аманлығын айтыпты.
Өзи барған оқыўға
Қабылланбай қайтыпты,
Қайтқанының сәбебин
Маған былай айтыпты:

—Ойлар едим жасымнан,
Пилот болып шықсам деп,
Тезлиги озған жасылдан
Самолетта ушсам деп.

Сабағыма кеўил бөлдим,
Муғаллимди тыңлап толық.
Тапсырманы билип келдим,
Класымда алық болып.

Класстан тыс көп оқыдым,
Китап десе еринбедим,
Бос болса да қанша қолым
Ойынға көп беріпмедим.

Буның бәри берди пайда,
Аттестат алдым билесең,
Оқымасаң билим қайда
Әлбетте сен түсинесең.

Барлық сабақ теңдей екен,
Оның парқын билмеген мен.

Физкультура ансат ғой деп,
Гейде оған келмегенмен.

Экзамен болып усыннан
Жуўырғанда издеқалдым.
Секирсем де мен қысынған,
Көп ишинде сөзге қалдым.

Тартылғанда турникке
Майысып қолым талды.
Әжаған сол себепли
Оқыўға кире алмады.

Иним саған тилек сол,
Қадирле барлық сабақты.
Спорттың шын досты бол,
Жоқ оның керексиз ўақты.

Жумбақ—қосықлар

Буны ким бурын таба алар?

Дәрбентлерде бир нәрсе,
Жалт-жулт етип турады,
Адам емес өзлери
Жарқырайды көзлери,
Сөйлейтуғын тили жоқ,
Көзлеринен аңланар
Айтатуғын сөзлери.
Көзлерин бирден ашпайды,
Ұешким оннан қашпайды,
Бир көзин қысып қараса
Зымырап келген машина
Сол заматта ақ тоқтайды,
Машиналар алдынан
Кесип өтип адамлар
Былай-былай қатнайды.
Ашылған көзи жумылса,
Машиналар барады,
Жаяўлар тоқтап турады,
Билесиз бе, балалар,
Буны ким бурын таба алар?

Бул не болар балалар?

Узын-узын қатар жай,
Зымырап жүрип келеди,
Азырақ-азырақ ҳәр жерде
Демалып турып келеди.
Күнге-түнге қарамай
Сегбир урып келеди,

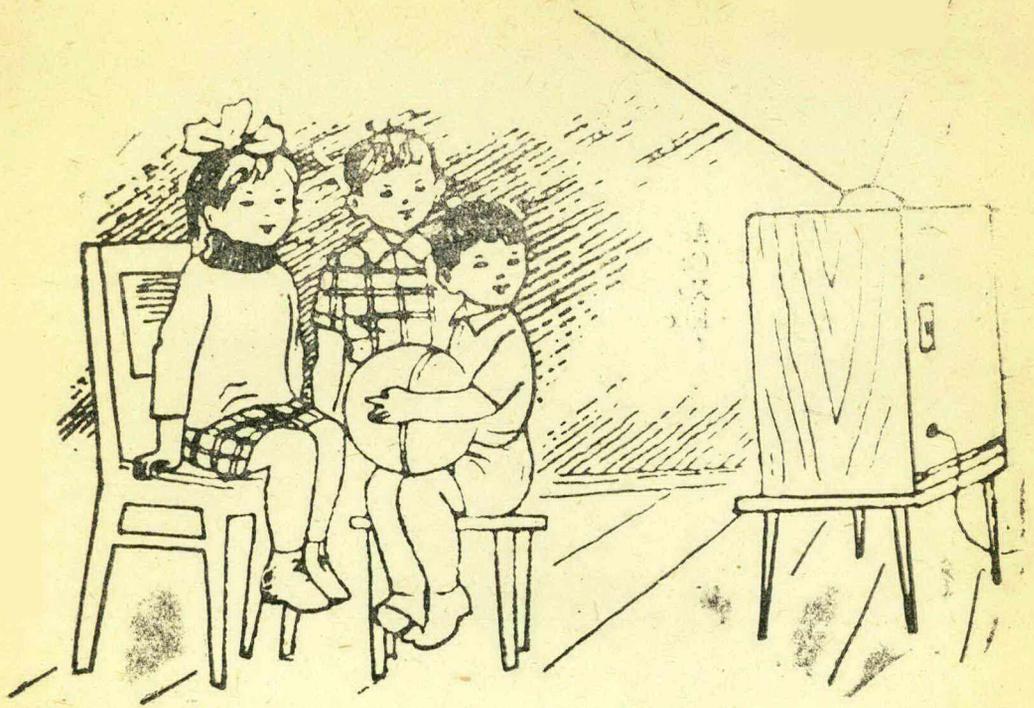
Барлық жайдың ишине
Адамлар толып келеди.
Жол-жөнекей қарасаң
Биреулер минсе жаңадан
Биреулер қалып келеди.
Дизбекленген көп жайды
Бир жай алып келеди.
Бұл не болар балалар.
Қане ким тауып береді?

Айтып берің балалар?

Жай ишинде бир терек,
Жапырақлары жасылдан,
Шақасы бойлап өрмелеп
Ойыншықлар асылған.
Көплиги сонша олардың
Асып атыр басынан,
Оған үйір болады
Хәмме адам жасынан,
Қосық айтып балалар
Айланып жүрер қасынан.
Ойыншықлар нур менен
Шағылысып жанады,
Қасына барған адамның
Көріп мийри қанады.
Негизинде бул өзи
Қыс күнлери болады,
Айтып берің балалар,
Ким ойланып табады?

Ойланып көрің не екен?

Үйинде бир айна бар,
Тетиги бар айланар,
Барып оны бурасан
Хош хабарлар сайралар,
Көрсетилер кинолар,
Айтылып қосық, ойналар,
Дыққат қойып қарасаң,
Бир заматта көз бенен
Жердің жүзин шоласаң,
Отырсаң да үйинде
Москва, Ташкент, Нөкистен,
Көп жаңалық аңланар,
Техниканың күши бул
Ғеш жери жоқ таңланар.
Ойланып көрің не екен,
Қане, оны ким табар?

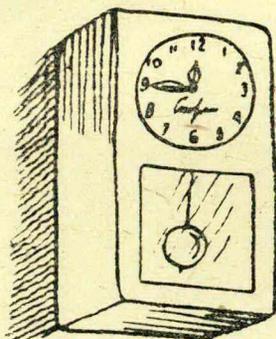

Сен қарасаң қарайды

Ерте турып орнынан,
Әдетінше бұрыннан,
Шынығып келип, жууынып,
Көз жиберсең үңилип,
Қарсы алдында бир адам,
Сен қарасаң қарайды,
Шаш тарасаң тарайды,
Тап өзиңе усаған
Қуйып қойған шырайы,
Алартсаң сен көзинди,
Алартар ол да қайтпайды,
Бирақ сениң сөзинди
Сес шығарып айтпайды.

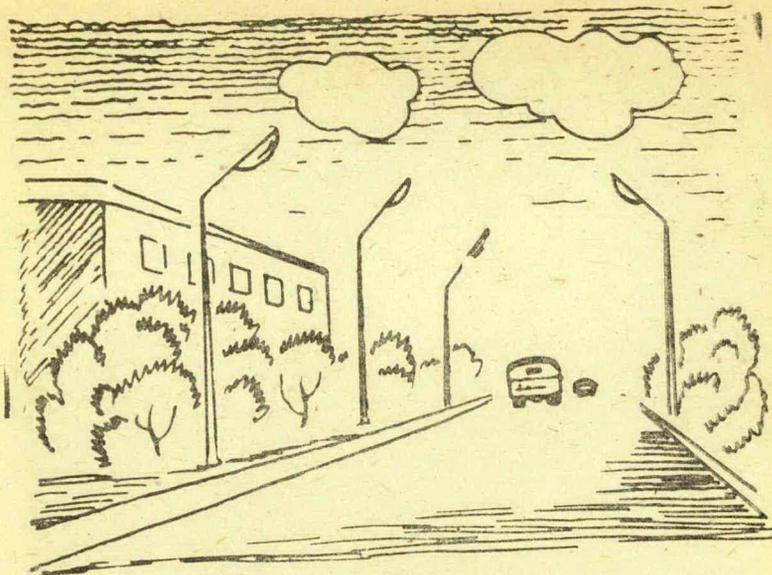
Бунысыз сирә болмайды

Тык-тык етип тынбайды,
Уйыклап көзин жумбайды,
Дөңгелектин ишинде
Бир из бенен зымырайды.
Қасында жүрип турса да,
Бий орын уйқы бузбайды.
Ал, оят деп өтинсең
Ҳең қыйланып турмайды.
Мине, ұактың болды деп,
Турға-турлап шырлайды,
Узын-қысқа еки тил,
Бирисиз-бири болмайды.
Кишкенеси жай жүрип,
Үлкени тез-тез зырлайды.
Күнделикли өмириң
Бунысыз сирә болмайды.

Өзи сымнан ағады

Сөз жоқ егер күн болса,
Ал, қараңғы түн болса,
Бир кнопка бассаңыз,
Күндиз болып кетеди,
Ҳәр жайында бир-бирден,
Жулдыз болып кетеди.
Өзи сымнан ағады,
Керек адам жағады,
Зәрүрлиги болмаса

Ашык турған сағаны,
Бурайды да жабады.
Айтып берин балалар,
Қанекей ким табады?

Не экенин билиңиз?

Жағып койған отын жок,
Я өзінде түгин жок,
Көк жалын гүўлеп лаўлайды,
Күйе деген болмайды.
Руксатына қарайды,
Үйден-үйге тарайды.
Қыстың суўық күнинде,
Пешлеринди қыздырып,
Лаплатады үйинди,
Қайнатады чайынды,
Күйдиреди майынды.
Чайың менен аўкатың,
Қалеген ўақта тайынды,
Балалар ойлап көриңиз,
Не экенин билиңиз?

Мектепте де, үйде де

Мәүсимлердин мәжлисинде

(егтек)

Жыйланысып жақында
Мәүсимлер мәжлис өткерди.
Хәр бири өзи ҳаққында
Тәрийплеўин жеткерди.

Қыс айтты орнынан турып,
Хәдден тыс бадабат урып:
— Мен болмасам егерде
Кетпейме басқалар қурып!

Турғанда мениң қахәрим,
Мәүсим бе сол бәхәрин,
Өзим баслап беремен
Керек ислердин бәрин.

Қушағымда қарым бар,
Жер көрпе деп жамылар.
Сақлайман суўды муз егип,
Еритип алады бәхәр.

Жыл өзи басланар меннен,
Әхмийетим артық шеннен.
Болар екен сонда қалай
Дейтуғынлар маған теңмен.

Жер қатламын тоңлатаман,
Жайларыңды оңлатаман
Ғамыңды же ертеден деп
Адамларға аңлатаман.

Музларымда сырғанайды,
Қарларымда шана айдайды

Балалардың шын достыман
Дийдарыма ҳеш тоймайды.

Шымшып бетген ҳазиллеймен,
Денсаўлығын гөзлеймен.
Қыс кийимин кийип алып
Жарысларға кел деймен.

Дийқанлар тынығар менде,
Күш жыйнар, шынығар менде
Ойласылып көп жумыслар
Планы сызылар менде.

Әйнеклерге шым-шытырык,
Саламан сүүрег қатырып,
Хәмме қыстай болса дер:
Ағашлар бас шайқап турып.

Тыңлап көрдик қыстың гәпин
Деди-бәхәр тиклеп қаддин,
Мақтаньұдың кереги не,
Билиў керек ҳәрким ҳәддин.

Мақтансам егер орым бар,
Тоңлар жибип мөлхам болар,
Бөленип жасыл липасқа,
Тәбият меннен илхам алар.

Дийқанлар баслар егисин,
Барма сирә кемисим
Мың қубылып, гүл ашылып,
Мийўеге қарар жемисим.

Нәўпирленип суўлар ағып,
Тереклер көк түйме тағып,
Сағынып келер досларым,
Былтырғы кеткен қусларым,
Сегбир таргып қанат қағып.

Шарўа кеўли жай болады,
Қозыларым қой болады,
Малларымның саны артып,
Жайлаўларда той болады.

Баллардың жолы болады,
Стадионлар толады,
Волейбол, футбол, баскетбол
Ойыннан мийри қанады.

Күлим қаққан жамалым,
Дәртке дауа самалым
Ләззетте деп биледи
Қәркім менде өз жанын.

Қасийетін хәр гүлдің,
Сайраған сырын бүлбилдің,
Қалдырмай айтып бериуге
Шамасы жетпес хеш тилдің.

Мен мийнетти сүйемен,
Жалқауларға күйемен,
Мийнет еткен адамның
Табысын бастан үйемен.

Минекей сол бәхәр мен,
Гиреули орны өмірден
Усыншама саулат пенен
Боламан қалай қыстан кем!

Сөйледі жаз күйіп-жанып;
— Көрмейсизбе нәзер салып,
Мийнет етер, үмітленер,
Меннен көп ис күтер халық.

Асығыста егип болып,
Гей жерлерди төгіп болып,
Бәхәр кетер текте баслап,
Ауырлықты маған таслап.

Хәр түбине ғауашаның
Ашыр мениң шийрин жаным,
Дыққатымнан шетте қалмас
Сары алтыным-маржан салым.

Азық беріп суўғараман,
Өсиўине пәрманаман,

Жаздан жазым болды десе
Оған күтә арланаман.

Куяш нурын емгизермен
Мийнеттен пал жегизермен,
Маза берип мийўелерге
Ҳай-ҳай жазым дегизермен.

Бағлар мийўеден ийилип,
Бағшада өнім үйилип,
Палызымнан пал өнсе
Куўанаман сүйинип.

Жаз күнлери жайлаўым,
Үдете берер жайнаўын,
Өрис өсип, өнім артып,
Көрерсең табыс қайнаўын.

Лагерьде болып балалар,
Мазмунлы дем алалар,
Айрықша түрге бөленер
Жазда аўыл, қалалар.

Егинлерди өсиремен,
Жетилдирип писиремен,
Барлық уақта турман тайын,
Халқымыздың исине мен.

Буган жақсы түсинемен,
Басқалардың есине мен
Салғым келер, билип қойсын
Маған ҳешким келмейди тең.

Сөзге уста екен гүзде,
Қалдырмастан айтты бизге,
Сөзлерине қарағанда
Жақсы емес оннан өзге.

Көз бенен көрдим өзлерин,
Тыңладым айтқан сөзлерин,
Өйттик дейди, бүйттік дейди,
Гүрриң етип бирим-бирим.

Жерди таяр еткен биреу,
Оны егип кегкен биреу,
Анығынан келген ұакта
Тәрбиялап күткен биреу.

Атыз нәлге толық дейик,
Зүрәәтлер болық дейик
Енди оны алыу керек
Қалдырмастан ийип-жыйып.

Өнимлерди жыйнау керек,
Жыйнау жолын ойлау керек,
Хәмме оған қосып күшин,
Хешким албау болмау керек.

Саулаты көп гүзимниң,
Солқымындай жүзимниң,
Дейди хәмме қадирлеп,
Қарашығы көзимниң.

Дәслепки қадем тасланар,
Мектепте оқыу басланар,
Билим алып устаздан
Жаслардың ұакты хошланар.

Ақ алтын фонд болып үйилер,
Салым гүриш боп түйилер,
Досларымыз шад болып
Душпанлар иштен күйинер.

Сизлер болып, биз болып,
Планлар толып жүз болып,
Орынланбаса егерде
Мен не қыламан гүз болып.

Соның у Ә ын еринбей,
Бийкарлыққа берилмей
Халық хызметин етемен,
Халық кеўлине жетемен.

Гүз де тамамлап сөзин
Мен биринши,—деди өзин
Менсинбеди басқаларды
Бийлеп менменлик сезим.

Бундай тартыс бұрыннан,
Талай болып турылған,
Хәрким айтып қара басын
Мақтаныўға урынған.

Бирин-бири байқасқан
Ерегискен, шайқасқан,
Бир шешимге келе алмай
Нешше сапар тарқасқан.

Хабардар деп әдептен
Көп мәнзиллерди өткен,
Шақырып дийқан бабаны
Мәжилiske мирәт еткен.

Хәммеси тамамлап сөзди,
Бабаға қадады көзди
Шақырдық дегендей болды
Төрелик берер деп сизди.

Баба да тиклеп бойын,
Тум-тусқа бурып мойнын,
Мәўсимлерге карап турып,
Айтты өзиниң ойын.

Төртеўин де теппе-тенсиз
Бирин етек, бириң жеңсиз,
Айталмайды деп хешким:
Бириннен бириң кемсиз.

Төртеўиң бир пүтинсиз,
Биринсиз бириң өтимсиз,
Төртеўиң жәм болсаңыз
Қайыспастай сүтинсиз.

Мен сизлерге сырласпан,
Жеримиз көп сырласқан,
Узақтан бирге келемиз
Өмиримше жолдаспан.

Мойынлаймыз оны биз,
Мақтансаңыз ҳақылысыз,

Түсинсеңиз бирақта
Адам менен даңқлысыз.

Жасайман десең адамсыз
Онда сизлер надансыз
Алтын қоллар қадирын
Түсине алмай қалғансыз.

Атыңды қойғанда адам,
Даңқыңды жайған да адам
Енер көркің, шырайың
Болса қайманда адам.

Ғарры да сөзин тамамлап,
Деди, басқа барма гәп,
Айтпады җешким җешнәрсе
Кеўиллери толғандай тап.

Мәўсимлер сөзге түсинди,
Бабаға қол усынды
Тәжим етти, бас ийип,
Хұрмет еткен пишинде.

Мәжилiske келип дус болып,
Мәўсимлер татыў дос болып,
Бабаны алып ортаға
Кетти ўақты хош болып.

Өкпелеу

Ақыллы бала дер еди,
Алымды хәрбир муғаллим.
Жақсы деп сын береді,
Оған жолдас болса ким.

Күлим қағып жадырап,
Ашылып турған қабағы,
Сирә оның болған жоқ.
Билмейтуғын сабағы.

Барластырсаң балада,
Өмиринде ашыу жоқ,
Жумсаған жерге барады,
Қыйынсынып кашыу жоқ.

Алым, Нағым отырып,
Керисип қалды азырақ,
Алымға алып топылып,
Нағым уят етти бирақ.

Тыртығын айтып жүзиниң,
„Қотыр“ деди Алымға.
Кемисин айтып көзиниң
„Соқыр“ деди Алымға.

Нағым айтқан бул сөзлер,
Қыйлантты көрген адамды,
Тигилисип турған көзлер,
Нағымға барып қадалды.

Алым бирден ойланып,
Өзин бөлек шетке урды,
Көзиниң жасы айланып
Үйине қарай бет бурды.

Хәзир жүзде қалған изи,
Бурын болған жарасының.
Көрмейди оның оң көзи,
Нуры өшип қарасының.

Хешқашан ол ескерген жоқ,
Буның булай болғанлығын,
Сорастырып тексерген жоқ,
Көзи қалай қалғанлығын.

Өзи быйыл он үш жаста,
Бул ҳаққында сөз болған жоқ,
Усы ўаққа шекем, ҳасла
Бир аўыз сөз қозғалған жоқ.

Нағымның бүгин айтқаны,
Балаға дым батып кетти,
Сол еди тезден қайтқаны,
Ойға шүмип, үйге жетти.

Алым үйге келе сала,
Шыдамады, апа!—деди
Ана көрип, мына бала
Бунша неге қапа?—деди.

—Шынынан кел анажаным,
Көзим неге көрмей қалған.
Қыйланған ба мениң жаным,
Қашан, қалай жазым болған.

Ана бираз тоқтап қалды,
Қыйланды ма, ойланды ма
—Үх—деп суўық демин алды,
Сөз баслады, ойланды да:

—Дурыс балам расында,
Кишкененде болдың қыңыр
Еки ярым, үш жасыңда
Тынбайтуғын тыпыр-тыпыр.

Бир жылсаң қоймадың хеш
Қолда-аяқта турмадың хеш,
Еркелесе-еркелесин
Дедимдағы, урмадым хеш.

Керек затты қолға алсам,
Бизди оған зар етерен.
Бер балам деп сорап барсам,
Жер тепсинип шар етерен.

Бир күн үйде пышақ көрдің,
Қой дегенди тыңламадың
Жылар дедім ерк бердим,
Не боларын аңламадым.

Сен пышақты алып қаштың,
Суринип жығылдың тайып.
Жазатайым аяқ бастың
Соннан балам болдың майып.

Мен жыладым хуушым кетти,
Хәм басымды урдым тасқа.
Тек көзиме күшим жетти
Қолымнан келмеді басқа.

Емлетип сенин көзиңди,
Докторға көп қатнап едик,
Билмесин деп өзиңди
Саған сирә айтпап едик.

Еслеп ана сондағысын,
Сел-сел етти көздің жасын,
Айтпады сөз қалды тоқтап,
Еки қоллап ушлап басын.

— Пышақты мен қолға алып,
Бермеймен деп турғанымда,
Жақларыма салып-салып
Келип мени урғаныңда.

Жулқып-жулқып қолларымнан
Күшлеп тартып алғаныңда,
Хешнәрседе болмас еди,
Шырлап жылап қалғанымда.

Жылап-жылап қояр едим,
Қайтып ондай қылмас едим,
Деди,—Алым:—бундай болып
Узақ жылап қалмас едим.

Сорайман мен апамнан

Турым киятқанда жолдан,
Велосипед келди солдан!
Аңлаусызда қағып өгті
Бала жараланды колдан.

Хәммеден бұрын бир ғарры,
Көрди де жанына барды,
Орнынан турғызып дәрхал,
Серледи қолдағы қанды.

— Балам, балам,—деп басын
Сыйпады, сүртип көз жасын,
Қолың қыршылған азырақ
Узақ болады жасын!

Бир милиция жүрип қатты,
Берман қарай адым атты,
Велосипедти тоқтатыўға
Үшпелегин шырылдатты.

Биринши турымға келди,
Танысып ауҳалын билди,
Жақсы екенсең жигит деп,
Қуғанған түр билдирди.

Киши екен еле жасың,
Болсын жүргенде жолдасың,
Түсинип қой балам-деди,
Күлимсип, қағып аркасын.

Велосипедти айдаған,
Жигитке барды қайтадан,
Абайлы бол, сен деди:
Ақырғы рет айтаман.

Келди машина „тез жәрдем“
Бәлким, биреу хабар берген,
Тексерди доктор Турымды
Деди: азмаз зәлелленген.

Баска ҳешнәрсе жоқ деди,
Қолың қыршылған тек деди,
Дәри жағып, таңып қойды
Қозғай берме көп деди...

Ғарры жолын даўам етти,
Милиционер қалды текте,
Баланы доктор үйине
Машинада әкеп кетти.

Жасы жетиге қараған,
Оқыўға жүдә талабан,
Китабын қолтықлап күнде,
Дейди мектепке бараман.

Үкеси быйыл үшинде,
Бәрибир азан-кешинде
Апасының сөзи бар,
Турымның да есинде.

Жыласа болды баласы,
Қорқытып айтар анасы:
Алып кетер ана ғарры
Келип турғанын қарашы!

Болмаса, яқшы тура тур,
Әне, милиция киятыр,
Милиция! жылай береді,
Мына баланы келип ур!

Жылай берме, қой енди,
Жыласаң доктор келеди,
Ол узын ийнеси менен
Шаншып, азап береді.

Бала талай жылайды,
Ана талай қайталайды,

Қорқандай болып сонда,
Есикке бала қарайды.

Бундай сөзлер Турымға,
Көп айтылған бурында,
Ишинен қорқып жүр еди
Түсинбей буның сырына.

Соннан шығар түси суўып,
Ғаррылар көринер суўык,
Доктор қадар ийнесин,
Милиция кетер куўып—

Деген ойы бийкарланды
Бүгін Турым көп ойланды,
Еситкенин хәм көргенин
Салыстырып, мысалға алды.

Ғаррылар болса баўырман,
Милиция беккем қорған,
Докторым қандай қадирли
Өмир гүзетинде турған.

Адамды қашырып достан,
Алдамаў керек хаслан,
Сорайман деди Турым
Апам неге алжасқан.

Мектепте де, үйде де

Жаслығынан бийхабар,
Окыйман деп гәп табар,
Мурат күнде апасына
Дер еди мектепке апар.

Апасы жықпай ырайын,
Куўаныш бийлеп шырайын,
Оқығың келсе Муратжан
Апарайын, апарайын...

Дейди, кеўилин алады,
Мурат мәс боп қалады,
Бармаса да мектепке
Оқығандай болады.

Күнлер, айлар, өтти жыл
Күткен ұақыт жетти бул,
Мурат бир күн куўанып,
Мектепке карай тартты жол.

Баласын қосса қатарға,
Буннан артық бахыт барма,
Ертип келди ана улын
Дәслепки қадем атарда.

Мектептин ысық кушағы,
Баланың зейнин ашады,
Ғамхорлығы устаздың
Анасына усады.

Көз жиберип анасы,
Бақлап барды баласын,

Күнделикли сезди ол
Баласының ыкласын.

Сонда да оның айтары,
Тәртипли бол деп айтады.
Муғаллимди дурыс тыңла,
Ой-сезимің артады.

Тапсырма берсе егерде,
Түсинип ал, сол жерде,
Алды менен исле өзің
Кейин көрейік бірге.

Класста сөйлеп дуў-дуў,
Я биреўге өшигиў,
Ушыраспасын өзің де
Сабақтан қалыў, кешигиў.

Анасы айтқан нәсият,
Балаға болды қалем-хат,
— Болып шығар саў болса,
Муратжан бір азамат!—

Деп сүйсинди муғаллим,
Сер салғанда ҳәрбір күн.
Хәрекеті баланың
Муғаллимге унар дым.

Шақырып шетке далаға,
Муғаллим айтты балаға,
Жәрдем көрсет үйіне,
Қол-көмек берип анаға.

Хәм тағы да ўақты-ўақты,
Аўдарды оған дыққатты,
Үйдегі исин Мураттың
Муғаллим күтә унатты.

Шақырып оның анасын,
Тәрийплеп берди баласын,
Муратжан мударм үлгили,
Мақтаныш етер класым.

Бул исте мийнетиңиз көп,
Сонлықтан зийнетимиз көп,
Тәрбияң ушын балана
Сизге миннетдар мектеп!

Ана да қосылып сөзге,
Бул алғыс миясар сизге,
Бәрін мектептен үйренди,
Қуғанамыз буған биз де.

Әсиресе быйылғы —
Еткен иси тийимли,
Қысқа қолым узайып,
Отымның басы жыйылды.

Тазалықты қолға алған,
Кутылдық үйдеги шаңнан,
Тодып турар ыдыслар
Суу куйылып краннан.

Жүрген жерин гүл жайнатып,
Үкелерин де ойнатып,
Шаршап келген ұақтымда
Берер маған чай қайнатып.

Расында бул кәрада,
Кеуили толып балаға,
Алғыслады бирин-бири
Муғаллим де, ана да.

Мектепте емес тек ғана,
Үйде де иси көп ғана,
Үлгили болды хәммеге
Мурат деген бир бала.

Отрядтың сборында

Пионерлери „Б“ бестің,
Баслаушысы үлкен истің,
Намысы ушын класстың
Гүресіп атыр кескін.

Жуумақлары шеректің,
Сборларда каралады.
Үлгермесе егер ким,
Себеплери соралады.

Керек болып қалса жәрдем,
Аянбайды балалар.
Жәмлесіп барлығы бірден,
Тезлік пенен қолға алар.

Муғаллимге ойласып,
Мәселелер шешеди,
Көргенлер:—бул ойласық,—
Нәтижели деседи.

Жақында усы отряд,
Үлгеріуді қарап көрди.
Есапқа алды атма-ат,
Кимлер қалай үлгерди?

Жигирма бес еді класста,
Гилең „беси“ бес бала,
Бул шеректе жок қасла,
Үлгермеген хеш бала.

„Төрти“, „беси“ аралас,
Онжетиси бар тағы.
„Беске“ оқыр қойса ықлас,
Шереклерде алдағы.

Үш баланың үши бар,
Бул үш зыян хәммеге,
Жақсы оқыр күши бар,
Төмен оқыйды неге?

Усы үшлер болмағанда,
Бул отряд хәрүак,
Жүрер еди мудам алда,
Мектепте болып шам-шырақ.

Мәселе усылай қозғалды,
Қысынды Есим, Есен де,
Не айтарын билмей қалды,
Қызарып кетти Үсен де.

Айжан айтты: алса да үшти,
Есим сабақтан күшли,
Сонда буның сыры неде?
Айтып берейин бул исти.

Муғаллимди тыңлайды,
Түсинеди, аңлайды,
Класста билгени билген,
Сырттан қосып алмайды.

Китабын үйге таслайды,
Бетин сирә ашпайды,
Сонлықтан алған бақасы,
Өмирде үштен аспайды.

Хатийша турып орнынан,
Билемен деди, бурыннан,
Оқыйман десе, егерде
Келеди оның қолынан.

Бир әдет бар Есенде,
Қайталанар күнде-күнде,
Тыйын бер деп тепсиниц,
Турғанлығын көрдим мен де.

Көп берилер тыйынға,
Сол бир жери қыйында,

Алмасам дейди тыйынды,
Сабақ қонбас мийыма.

Курортқа кеткен папасы,
Бермеген тыйын апасы,
Таярлық болмай оқыудың
Төменлеген сапасы.

Деди, Клим Үсеннің,
Өзінде жоқ исеним.
Сүйенип кеткен бәрхама,
Көмегине кисинің.

Әжағасы келмесе,
Есаптан жәрдем бермесе,
Үсен нәрсе шешеалмас,
Өзи билип бір нәрсе.

Мине соның себеби,
Таярлықсыз келеди,
Зейін салып оқыса,
Үсен де жақсы биледи.

Сөзге шыққанлар енди,
Береміз деди жәрдемди,
Жақсы оқыуға шақырды,
Есим, Үсен, Есенди.

Тыңдайық деп өзлерін,
Сөз берди бирим-бирим,
Үшеуі де досларына
Айтты турып пикирін.

Бөлек-бөлек сөз алса да,
Қысынса да, қызарса да,
Айтқанлары тийкарынан,
Бир мазмунда, бир мағнада.

Сизлерге уятлымыз биз,
Досларым кешириңиз,
Ойланбаслық, билмесликтен,
Классқа тийди кесиримиз.

Сөзиңиз бизлерге айтқан,
Бәри жан ашығанлы стан,
Кемшиликти жоямыз
Үлгили оқып сабақтан.

Барлық илажды көремиз,
Бул аўхалдан өзгеремиз,
Енди бундай болмайды деп,
Пионерлик сөз беремиз.

Көрсетип отряд исеним,
Деди, хәмме исениң,
Орынлайды, үәдесин
Есим, Есен, Үсеним.

Өмирбек ҥаккында

Өмирбек қонақта

(халық аңызы бойынша)

Базар күни қаласында Шымбайдың,
Өмирбек қонағы болды бир байдың,
Кеуілдің тарлығы-хүрмет болмауы,
Келмегени емес еди жағдайдын.

Бай түнерди жабылыңқы қос кабақ,
Буйрық берди асынлар деп асқабақ,
Жатар болып, көзлер уйқы тартқанда,
Асқабаққа толып келди бир табақ.

Үй ийеси қонағына жең деди,
Көп жесеңиз саналмайды дем деди,
Асқабақ жегенлер узақ жасайды,
Буның өзи мын кеселге ем деди.

Тыңлап сөзин бул аўқатты мактаған,
Түр билдирди қулағына жақпаған,
Өмирбек сорады: барма бай аға!—
Ата-анаңыз тәрбиялап сақлаған.

Ата-анамды бурынырақ жерледим,
Деди, Өмирбекке—бунша тергедің,
Өмирди узайтса—деди,—Өмирбек
Асқабақтан неге оларға бермедің.

Қайтарып бай не айтарын билмеди,
Гә бозарып, гә қызарып терледі,
Үйіндеги күн мененги қонақтың
Ким екенин енди ғана серледі.

Өмирбектің бүрге дәриси

(халық аңызы бойынша)

Өзи базар күни еди,
Қарыйдарлар көреді,
Өмирбек ғалле базарда
Жүуери сатып тур еді.

Биреу берман қарай келді,
Жүуериге қарай берді.
Бунын аты не екен деп
Өмирбектен сорай берді.

Алыс жерден келген деді,
Алар парқын билген деді,
Буның атын Өмирбек
Бүрге дәри деген деді.

Ауылымыз ерек еді,
Усы дәри керек еді,
Аға қалай қолланамыз,
Жолын айтып берсен деді.

Бүргени ушлап аласаң,
Аузына буннан саласаң,
Дәрини бүрге жуталмай,
Өлип қалар қарасаң.

Дәрисіз қырап ек онда,
Услайтуғын болсақ қолға,
Өмирбек: ол дурыс деді
Бола берер ол да, бул да.

Өмирбек хәм ғаррылар

(Халық аңызы бойынша)

Базда алып күннің қуяшын,
„Өмир деген бул ушқыр лашын“
Деп, жаслық жылларын еслеп,
Отырды үш ғарры шайқасып басын.

Оҳ, жетпис деп биреуи дым налынды,
Биреуи айтты күш-кууатым алынды,
Кем-кем кемейеди кетип ҳал-дәрман,
Жигер берер жаслык екен жалынлы.

Мен сизлердин инанбайман сөзиңе,
Мысал етип қарағанда өзиме,
Үшиншиси айтты, күшим тап сондай,
Бурын қандай болса жаслык гезимде.

Еки ғарры бежирейисип қарады,
Оннан-солдан оны ортаға алады,
Сен күшинди қалай сынап билдиң деп,
Айтып бер деп қайта-қайта сорады.

Билемен деди, ол бир үлкен тастан,
Күшимди сынауға умтылдым қастан,
Орнынан қозғалтып қоя алмадым,
Өткен уақларымда жигирма жастан.

Жақында сол тасқа тағы барғанман,
Көтерсем деп бар күшимди салғанман,
Жаслығымда қандай болсам, және де
Сондай болып қозғалта алмай қалғанман.

Еки ғарры усы ойға кеп еди,
Күшли болса, күшли шығар деп еди,
Сөз тамам болғансоң бәри күлисти
Үшинши ғарры бул Әмирбек еди.

Өмирбек хәм ийшан

(Өмирбек хәққындағы халық аңызлары тийкарында).

Өмирбектин ийшан менен биринши ушырасыуы

Өмирбекке жақын
Бар екен бир ақун,
Басында ақ сәлле,
Шапаны бар мелле.
Сақалы, куўдай ақ,
Ап-арық узын жақ.
Ийегин сыйпап,
Сөз сөйлер байқап,
Биреулердиң өзине,
Биреулердиң сөзине
Қыйланғандай тап,
Қояр бас шайқап.
Кимлер жоқ, кимлер бар,
Не дейди адамлар,
Сезеди аңлап,
Тыңлар қулақ сап.
Өзи оғада сақ
Минезлери сынық,
Ал, отырар бирақ
Ишинен тынып.
Халықтан жеўди,
Бәрха бер деўди,
Көрмейди айып,
Қолларын жайып,
Хеш қанааты жоқ,
Ондайдың аты жоқ,
Кетсе де байып.
Суўпылар хызметте

Болып жүр пәйик.
Халык оны биледи,
Халык оған күледи,
Кимлер жыласын,
Кимлер қуласын
Оған мәзи гәп,
Тек дүнья ғана мәп.
Оның жүреги де,
Оның тилеги де,
Ертели-кеш, түсте
Күнде көп түссе.
Куўжыңлап күлер,
Былай тилек тилер:
„Жеткерегөр я ҳақ,
Ашылып, ықбал-бақ“

* * *

Аңқаўды алдап,
Жумсады жалдап.
Ийшан есирди,
Биримлеп биразды
Қолға түсирди.
Және ойланды:
Енди ким қалды.
Деди, ол гүбирлеп:
Өмирбек, Өмирбек,
Абройды төгер деп
Оннан қорықты көп.
Сонда да алдасам,
Изинен қалмасам,
Маған қол берсе
Оны көз көрсе
Артар саўлатым,
Кең таралып атым.
Деген ой өзін
Бийлеп, қысты көзін.

* * *

Биреўди шақырды,
Тез кел деп бақырды.
Суўпы жетип келди.

Тақсыр, хызмет деди.
Атыңды минде шап,
Өмирбекти тап,
Деп буйырды ийшан
Суұпы кетти қашшан.
Шабарман кетистен.
Хә демей жетискен.
Өмирбекке айтқан
Хәм алып кайтқан.
Өзи де жүрейин
Шақырса көрейин
Деп келе берипти.
Суұпыға ереберипти
Өмирбек ишке
Әдеп пенен әсте
Кирип сәлемлести,
Отырғанлар иште
Өмирбек кел, дести.
Төрден төменирек
Есиктен өрирек
Өмирбекке бурын
Қойылған орын
Отырды келип
Ийшанға жүз берип,
Бири-бирине
Көз тигип қарасты,
Хал-аўхал сорасты,
Басқалар тым-тырыс,
Әйтеўир оғырыс,
Болмады сөйлесиў
Хәтте сесте жок дым,
Сөз орнында тек
Хәрекет пенен ым,
Ийшан алды менен
Саққа жүгинип,
Еңкейип бүгилип,
Өмирбекке қарап,
Гөзегендей көзди тап
Қолынан бир бармақ
Шошайтып турды.
Ким билсин бул сырды!
Тырп етпес бир жан,
Болып буған аң-таң,

Бир сораў питкендей
Жуўабын күткендей.
Өмирбек те тезден,
Истиң жайын сезген,
Ол былай аңлатып,
Қос бармағын гөзлеп,
Көзлерин нәзерлеп
Ийшанға қаратты,
Күлимсиреп ийшан
Жуўапты жаратты.

Өмирбекке қарап,
Ийшан және сорап,
Оң қолды созып,
Алға сәл озық
Етип бийик услап,
Өмирбекке нұсқап,
Бармақ таратылып,
Дуўры қаратылып,
Алға умтылып,
Тәп берип жутынып,
Бой тиклер бес пәнже,
Буған ҳайран хәмме

* *
* *
* *

Бул ўақта Өмирбек,
Қайнағандай кек
Қабағын үйди де,
Мушын түйди де
Ийшанға көрсетти.
Ол күлип мырс етти.

Шырағым Өмирбек,
Мен сынадым тек,
Барлығын билесен,
Жаксысаң еле сен,
Суўпыға жарайсаң
Айт, қалай қарайсаң?
Өмирбек ийшанға,
Түсинбей булманда
Деди, берің айтып,
Мен унадым қайтиң,

Билгишлигим неде
Билейин мен де
Жақсылықтың изин,
Әдеп көрейин өзим.

Ийшан айтты: сынап,
Көрдим сорау сорап,
Сорау екеу болып
Жууап болды толық.

Тақ бармақ усиндым,
Дәрхал ақ түсиндин.
Кайтып қос бармақ
Бизге турдың қадап,
Менин сол бармағым
Белгиси алланың
Дедим, барма қудай,
Ядында ма, ондай?

Сен еки бармақты
Гөзледин салмақлы
Қудайдың барлығын,
Билемен бирлигин,
Ол мениң ядымда
Дедин шықпас естен,
Қудай былай тұрсын
Ал, пайғамбарың да.
Сыр болды деп аян
Ийшан егті баян.
Бес бармақ туттым,
Оны бирден уқтың,
Қалайсаң намазға
Оны окыйсыз ба,
Деп сорағаным сол,
Саған қарағаным сол,
Хүрреңиз ушты,
Түйдиңиз мушты,
Мушыңды көтерип,
Ишарат берип
Маған қарап қойдың,
Жууабына тойдым.
Айттың сен: теп-тегис,
Намазда жоқ кемис,

Бирге алып жүрмен
Ядқа салып жүрмен.

Бир ай оразасын
Намаздың қазасын
Алдынан госып.
Барлығын бир қосып,
Беккем түйіп алдым,
Дегенине нандым.
Өмирбек зейинли—
Деп ийшан кеуілди
Әсте мыйық тартты,
Өмирбек қатты
Бүлк-бүлк, селк-селк күлип
Шақалақ атты.

Күлкиси басылып,
Сөйлеуге асығып,
Деди, ийшанға ол:
Кешириң тақсырым,
Бул мениң хак сырым.
Араларымызда
Болыпты қашырым.
Түсинбей анык биз
Алжасып қалыпбыз.
Маған сиз қаратқан,
Жалғыз бармақтан,
Мен былай аңлаппан,
Басқаша бир уғым:
Аларған көзиниз
Жек көргени шығар.
Бозарған жүзиниз
Тәп бергени шығар.
Силтеген бармағы
Урғаны шығар,
Деп түсиндим де
Жүдә исиндим де
Қос бармақты силтеп,
Таныйсан ба, бил деп,
Хәр көзге бир бармақ
Барсын деп ойладым.
Сен алсан бир көзди
Еки көзиң бирден
Қалсын деп ойладым.

Көрип бес бармақты,
Еследим қармақты,
Тырнайды деп едим.
Жараланып бетим,
Тилкимленип етим,
Тырналмаған жерим,
Қалмайды деп едим.
Егер олай болса
Турайын деп едим,
Қай жерің дүс келсе
Урайын деп едим.
Ашыў кернеңкиреп
Қызайын деп едим.
Басыңды муш пенен
Бузайын деп едим.

* * *

Бул сөз тамам болды.
Изи жаман болды.
Сөзлер тоқтатылып
Силтидей тынды,
Гүррин, күлкілердин
Бели шорта сынды.
Ийшан қапаланды,
Иштен күйди-жанды,
Бир гәп айталмады,
Тарқап қайталмады,
Өмирбекке қарап
Айталмай сөз бенен
Кейиди көз бенен
Әллен ұақ өткенде
Ийшан тоқтан деди,
Буны айтпан деди,
Ҳешкимде билмесин,
Бизлерге күлмесин.

Өмирбектің ийшан менен екінши ушырасыўы

Келмегенсоң истиң сәти,
Қайтты ийшанның пәти,
Өмирбек еске түскенде
Шыдамады ҳеш дәти.

Сол күнлердің биринде,
Суўпылардың бирине,
Алып кел деп тапсырды
Шакырып атыр „пирим“ де.

Сөйтп маған келтирин,
Келмесе тәмбисин берин
Тийгизе берсе тилин
Таяқтан исин питириң.

Жуўабын өзим беремен,
Алып келиң көремен,
Күлки болып мен оған
Деди, қалай жүремен.

Өмирбек қарсыласпады,
Көп сөйлеп ашшыласпады,
Ийшан менен гүрриңлести
Ерегисип таласпады.

Жүрсе де бурын күйинип,
Отыр бүгин сүйинип,
Сөзлерин айтты қашаннан
Киятқан иште түйинип.

Әғайинбиз әлбетте,
Бил деди, Өмирбекке,
Оның сөзин мақуллап,
Аўа,— деди Өмирбекте.

Келип қалдың биразға,
Елиў деген азба,
Айтпасақ бизге болмайды,
Жығыл энди намазға.

Айыбы жоқ суўпы бол,
Жасы үлкенге хызмет қыл,
Айтып турыў ҳәркимге
Уламаға парыз бул.

Деди ийшан мұлайым,
Өмирбек айтты болайын

Ийшан сонда куўанып
Болғайсаң деди илайым.

Өмирбек айтты билмесем,
Билмейсең күнде келмесең.
Деди, — ийшан: — пайдасыз
Садакалар бермесең.

Өмирбек жоқ деди малым,
Ол айтты; келгенше ҳалың —
Барыңды берсең болғаны
Жоқты тап деген залым

Тек малма, пул да болады,
Тартылған унда болады,
Келип жүрсең, барып турсақ
Сыйласық сонда болады.

Қаўын-ғарбыздың пискени,
Мийўениң писип түскени,
Суўпылық солай басланар,
Өмирбек билдин бе, мине.

Ийшан келди деп пайыты,
Қол жайып алғыс айтты,
Руқсат алды да Өмирбек
Сол жерден үйине қайтты.

Бар еди бир атыз қаўын,
Аўқат та сол ҳәм саўын
Торға караған, күтпекте
Болғайда деп, бири мың.

Атызды аралап жүрип,
Алды екеўин көрип,
Алғыс алмақшы болды,
Апарып ийшанға берип.

Салды бир қапты таўып,
Бөктерди де кетти шаўып,
Жетип келди ҳә демей-ак
Гә дүзелип, гә аўып.

Сиз ушын атызға барып,
Киятырман арнап алып,
Алдын салған түйнек еди
Етиңиз деди жаңалық.

Еки қаўын шықты каптан,
Бири қақ айырылып атқан,
Кемирилипти биреуі
Тислердің орны бар батқан.

Ийшан көрип қорқып кетти,
Не бәле деп шоршып кетти,
Қаўынлардың аўқалларын
Ал, Өмирбек баян етти:

Аралап жүрсем қарықты,
Бир шошқа бүгин барышты.
Мына үлкен қаўынды
Жемепти, бірақ жарыпты.

Мына қаўын жетілген,
Жери жоқ зая етилген,
Хәрекетлеп ийтимиз
Гүлшедей жери кетілген.

Жегилискен қаўынды
Ийт биледи деген бар,
Анық пискен қаўынды
Шошқа тилер деген бар.

Қаўынымыз писипти,
Ийт хәм шошқа түсипти
Мине тақсыр алыңыз
Буйырған сизге несипти.

Жарайық татып көр деди,
Пәтияңды бер деди,
Ийшан айтты: үйден шық,
„Кет, орныңнан тур“,—деди.

Өмирбектин ийшан менен үшінши ушырасыуы

Ийшан бир жақтан келисте
Өмирбек пенен көристи,
Қадимгидей сәлемлесип
Күле шырай беристи.

Иним жасың кишиғой,
Өкпе намәрттиң иси ғой.
Уят болар халықтан
Деди, ийшан: өкпени қой.

Мен өкпелеп негейин,
Саған намаз үйретейин,
Көп адам бирге оқыйды,
Мешитке бар түстен кейин.

Тақалып тур кейнимде,
Койып маған зейниңди,
Мен не қылсам, соны исле.
Өзинди соған бейимле.

Тыңлады оны ақыл деп,
Айтқан сөзиң мақул деп,
Мешитке келип ийшанға
Өмирбек турды жақын кеп.

Ғаррылар көп толы еди,
Ара-аралары жол еди,
Өмирбектиң өмиринше,
Мешит көргени сол еди.

Өмирбекте қарап турып,
Турса турып хәм отырып,
Ермеклегендей ийшанды,
Мойын бурса мойын бурып.

Намазды даўам етти,
Әдеўир ақ ўақыт өтти,
Бир отырып түргелерде
Ол тентиреклеп кетти.

Аяғы өкшесине,
Қоллары бөксесине
Тийип, ийшанды қозғалтты
Еңтерилип еңсесине.

Ийшанды ашыу ұслап,
Қолын қатты мушлап,
Өмирбектің өнменине
Муш пенен жиберди таслап.

Өмирбек хеш қыйланбады,
Урды екен деп ойланбады
Намаздың бул бир жеринде
Бар шығар деп ойланады.

Барлық күшти жыйып турып,
Қолын қатты түйип турып,
Арттағыға урды келип,
Келистирип бир жудырык.

Болып кетти улы шаўқым
Кимлер күлип басты маўқын,
Өмирбектен болғанлығын
Сол ўақытта ақ билди ақун.

Хайран қалды еситкен,
Сол заматта-ақ мешиттен,
Бузғаны ушын намазды
Өмирбек қуўылып кеткен.

Өмирбектің ийшан менен төртінши ушырасыуы

Капелимде мурттай ушып,
Ийшанның деми қысып,
Аўырыу бирден ұслапты,
Көзи аларып, ети ысып.

Жатысы узайып кетти,
Түсирим азайып кетти,
Суўпылардың биразы,
Келгенди қойып кетти.

Кейин азмаз сергекленди,
Билди кеткенди, келгенди,
Көремен деп биримлеп,
Суўпысын шақыртты энди.

Бул ис терис болмады,
Соң болса да кеш болмады,
Келгенлердин қоллары
Шақырған соң бос болмады.

Тек Өмирбектен басқа,
Барған ғарры да, жаста,
Онын кеўлин сорамаған
Бир жан қалмаған ҳасла.

Ҳәзиретте аўыр аўхал,
Кеўил сора, хабар ал,
Деди, биреу: хәмме барды,
Сен де көр, ырзаласып қал.

Өмирбек ертледи атты,
Сөйтти де палызға тартты,
Бос бармайын деп атқа,
Төрт ғарбызды теңлеп артты.

Кирип келип есиктен
Есаплап өзін кешиккен,
Қалайсыз, тәўирсиз бе?—
Бул—деди—мен Өмирбекпен.

—Дегендей болды, бир ҳалмыз,
Өмирбек айтты бармыз,
Сизди көрмеге келдим,
Әкелдим деди ғарбыз.

Сыбырланып ийшан айтты,
Бул сапар жығылдым қатты,
Жатысым жүдә көп болды,
Наўқасым жаныма батты.

Қасына жақынлап барып,
Өмирбек те кеўилин алып,

Хәзиретке қыйланған болды,
Ұак, ұак деп турды налып:

Көрип турман қыйланғансыз,
Жүзиңиз бөздей қансыз.
Ийне салған ийттей болып
Тақсыр жүдә азғансыз.

Ийшан мойнын буралмады,
Хоп, деп еди туралмады.
Сөзи өтип Өмирбектиң,
Жек көрсе де уралмады.

Жатың тақсыр шүкир етип,
Жүрерсиз де турып кетип,
Ет дегениң болар қонақ
Жазылған сон кетер питип.

Ұайымның пайдасы жоқ,
Азғынман деп ойламан көп,
Еле тулыптай толысып,
Семирерсиз шошқадай боп.

Сизден хабар биле алмадым,
Бурынырақ келеалмадым,
Өзиңизде билесиз ғой
Хожалықтың ғалма-ғалын.

Айланыстым мен егинге,
Бар азырақ пәлегимде,
Күни-түни қараұyllап
Жүрмиз соның хәлегинде.

Жатырмыз қоста ийшаным,
Жүрмеймиз босқа ийшаным,
Сирә бизди тындырмайды.
Ийт пенен шошқа ийшаным.

Қалар гейде жақынласып,
Ауыз салып алқымласып,
Жүдә жақын аралары
Екеүмиздей, азырақ ашық.

Шошқа қашар сиздей болып,
Ийт қуады биздей болып,
Гейде сиз ийт, мен шошқаман,
Көремиз көз үзбей турып.

Ийшан бийжағдай қысталып,
Ессиз, түссиз қалды талып,
Бетине суў бүркіп қалды,
Барлық суўпылар жыйналып.

Өмирбектиң ийшан менен бесинши ушырасыўы

Бир ақшам Өмирбекте,
Аўырған исинип өкпе,
Еки ийнинен дем алып,
Шықпаған жаны бар тек те.

Биреўлер қаўетер дейди,
Күн-күннен бетер дейди,
Бул түринен Өмирбек
Арамыздан өтер дейди.

Хабар ийшанға да жеткен,
Ийшан жазылып кеткен,
Аўырған екен деди, ол
Әй, тентек—әй, әттең-әттең.

Хал сораўдың саўабы бар,
Ағайыншилиқ тағы бар,
Деп ийшан Өмирбекти
Көриўге болды куштар.

—Өмирбек, Өмирбек жан,
Наўқасланыпсаң, қалайсаң
Дегенде ийшан, Өмирбек
Қарап турды болып аң-таң.

Бетине үңилип және,
Мени танийсаң ба, қане,
Өмирбек айтты, әлбетте,
Деди, ийшан: жақсы хә, ә.

—Неге сорадын жаным,
Болса айт қандай қыялың,
Қорықпа, — деди, Өмирбек, —
Таныйман, сенсең ҳаялым.

Өмирбек тиккенде көзин,
Ийшан жоғалтты өзин,
Қалай кеткенин билмеди,
Тауып алып келген изин.

Өмирбектин ийшан менен ен кейинги ушырасыуы

Ұақытлар өтпей турмады,
Күнлер, айлар зымырады,
Ийшан менен Өмирбек
Бири-бирине бармады.

Хәр жыл жас қосып жасқа,
Ақ енди сақалға, шашқа,
Өмирбектин құрдастары
Дейди ийшаннан қашпа.

Өзи менен қатар,
Қырық елиу ғарры бар,
Жақыннан бери келип жүр
Айтатуғыны ийшанға бар.

Дурыс айтады ғаррылар,
Деп ҳаялы етти зар,
Сен олардан кембисең,
Өмеке ойлан, барсаң бар.

Бул сөзлер ойландырды,
Өмирбекти айландырды,
Барсам барайын дегизип,
Ақыры мойынға алдырды.

Кирип келди де ҳазиретке,
Қол қаўсырып көкирекке
Көрисип барып отырды,
Кейин бәсип шетирекке.

Ийшан оған карағанда,
Хал-аўхалын сорағанда.
Ләббей, деди ушып турып,
Айтса атын анда-санда.

Деп ойлады сонда ийшан:
Өмирбек қандай айылған
Дегендей болып турыпты:
— Айтқаныңа қайылман.

— Райыңнан қайтқаның,
Сансыз саўап тапқаның,
Тыңла—деди Өмирбекке,
Нәсият мениң айтқаным.

Кеўлимди мениң жықпасаң,
Айтқанымнан шықпасаң,
Суўпым деймен сонда мен
Үйиме тез-тез қатнасан.

Суўпы болып „пирим“ десен
Екеў болса бирин берсең,
Яқшылардын қатарына
Ақыретге илинерсең.

Ол дүньяға барғаның да,
Сеннен саўал алғаныңда,
Хабардар болып жүрермен,
Көз салып сениң қалыңа.

Саған гүўалық берермен,
Мақтауыңды жеткерермен,
Асылсаң болды пешиме,
„Қыл көпирден“ өткерермен.

Эй, садаған кетейик деп,
Хызметинди етейик деп,
Суўпылар жүр жарылқайгөр—
Кеўилиңизге жетейик деп.

Өмирбек дым болды алық,
Ийшанға унады анық,

Үйине де қайтпай базда
Қонып жүрди сонда қалып.

Иске ҥарып-талмас болды,
Зейни өткір алмас болды.
Садақаға барса ийшан
Өмирбек те қалмас болды.

Және болды бир шақырык,
Қайтыў ушын соған барып,
Ийшан дәрхал жолға шықты
Өмирбекти бирге алып.

Жолда үлкен жап бар еди.
Терең деген гәп бар еди,
Жалғыз ағаш басқалдағы
Жүдә енсиз тап-тар еди.

Көпири бар, алыс еди,
Жолы узақ шалыс еди.
Барар аўыл арғы жүзде
Басқалдақтың тусы еди.

Дуўры тустан қадем басты,
Басқалдақтан өтиў қасты,
Жапқа келди, суўы тасқын,
Көпшип атқан аяқ асты.

Қане деди, ийшан: басла,
Қадемди асықпай тасла,
Сиз барда деди Өмирбек,
Баслаўға ҳақым жоқ ҳасла.

Баслаңыз мен ерейин,
Сүйеў болып жүрейин,
Алдыңызға түскеним жоқ
Усы ўақытқа дейин.

Таяғын услап қолға,
Адымлап әсте алға,
Ийшан менен Өмирбек
Жылыслады тек зорға.

Басқалдақ қалтырап турды,
Ийшан албырап турды,
Өмирбек болса ийшанның
Шапанынан ушлап турды.

Жарыға келди аў дегенде,
Өтермиз енди аў дегенде
Салмағын салып Өмирбек
Селкилдетип жиберди.

Тайып кетип табаны,
Диң аспанға қарады,
Тиртеклесип екеуи
Тас төбеден қулады.

Өмирбек тартып шапанды,
Мантықтырды ийшанды,
Суў жутып және шаршады,
Зорға ғана қалды жаны.

Қалып қойды шақырық,
Ғарғанды ийшан бақырып,
Өмирбек айтты ийшанға,
Қарсы алдында тик турып:

Таксыр сизден бездим деди,
Халыңызды сездим деди,
Алдап-суўлап бир неше күн,
Есигиңде ездиң деди.

Кәраматы бар болар деп,
Қысылғанда яр болар деп,
Исенип ем суўпыларға
Хабарлы шығар олар деп.

Айтасыз гейде шақырып,
Сөйлейсиз бәрха лапурып,
Бәринде де сизге жақсы,
Басқаға турар қапылып.

Жалған сөйлеп сайып жүрсиз,
Ийшан мен деп жайып жүрсиз

Қыл көпирде қалай болар,
Басқалдақтан тайып жүрсиз.

* * *

Өмирбек пенен сол ийшан,
Усылай тарқасқан қашшан,
Өмирбекте қалмаған
Суўпылықтан ҳеш нышан.

МАЗМУНЫ

Светофор ҳаққында қосықлар.

Усындайдан болады	3
Жол қадесин билип ал	3
Светофор болмаған жерде	4
Дурыс бағдар бересен	5

Нөкіске дәслепки поезд келгенде

Биринши гудок	7
Москвадан мийман келер	8
Және бир бахыт қус болды	10

Мектеп ёлкасында

Аяз бабаны күткенде	13
Оқыушылардың рапортлары	15
Аяз бабаның сорауы хәм балалардың жууабы	15
Ёлкажан	18
Жаңа жыл	20
Қар баба	21

Бизин мектеп бағында

Ұтаным	24
Партиям	24
Қууанышым сол еди	25
Бизин мектеп бағында	26
Кешигиўдин себеби	28
Милиционер келди бизин көшеге	29
Умытшақ	30
Өкинипти әжағам	31

Жумбак - косықлар

Буны ким бұрын таба алар	33
Бул не болар балалар?	33
Айтып берің балалар	35
Ойланып көрің не екен	35
Сен қарасаң қарайды	36
Бунысыз сирә болмайды	37
Өзи сымнан ағады	37
Не екенін билиңіз	38

Мектепте де, үйде де

Мәусимлердин мәжилисінде	39
Өкпелеу	46
Сорайман мен апамнан	49
Мектепте де, үйде де	52
Отрядтың сборында	55

Өмирбек хакқында

Өмирбек қонақта	59
Өмирбектің бүрге дәрсі	60
Өмирбек хәм ғаррылар	60

Өмирбек хәм ийшан

Өмирбектің ийшан менен биринши ушырасыуы	62
Өмирбектің ийшан менен екінши ушырасыуы	68
Өмирбектің ийшан менен үшінши ушырасыуы	72
Өмирбектің ийшан менен төртінши ушырасыуы	73
Өмирбектің ийшан менен бесінши ушырасыуы	76
Өмирбектің ийшан менен ең кейінги ушырасыуы	77

На каракалпакском языке

Сагидулла Аббазов

В ШКОЛЕ И ДОМА

*Для детей среднего и старшего школьного
возраста*

Издательство „Каракалпакстан“
Нукус—1977

Редактор. *Б. Кайыпназаров.*
Художник *К. Нажимов*
Техредактор *Ж. Досжанова.*
Корректор *Б. Файзуллаева*

Терийге берилген ўақгы, 1/XI 1976 ж.
Басыўга рухсат етилген ўақты 15/XII 1976-ж.
Қағаз форматы 70X90 $\frac{1}{16}$. Көлеми 5,25 баспа табак.
6,14 шәртли баспа табак. 3,64 есап баспа табак.
РК № 32365 Тиражы 5000 Баҳасы. 18 т.

Нөкис каласы, К. Маркес көшеси, 9

КҚАССР Министрлер Советининг баспа, полиграфия
хәм китап саўдасы ислери бойынша басқармасынын
„Правданың 50 жыллығы“ атындағы
Нөкис полиграфкомбинаты. Заказ 232.

